

D. D.
DISSERTATIO JURIDICA,
DE
**PRISCO IN PATRIA
SERVORUM JURE.**

PARS QUARTA,
QUAM
SUFFRAGANTE CONSULTISSIMA FACULTATE JURIDICA
IN REGIA ACAD. ABOËNSI,

PRÆSIDE
MATTHIA CALONIO,
JURIS PROF. REG. ET ORD.

Publice ventilandam proponit

HENRICUS JOHANNES HASSEL,
Nylandus.

In AUDIT. MAJORI Die XX Decemb. An. MDCCXCI.

H. A. M. C.

ABOÆ, Typis FRENCKELLIANIS.

§. XXVIII.

Sed tempus est, ut ad *forum criminale* pedem promoveamus, visuri quæ inibi vel in *cōcēndis*, vel contra vim ac injurias aliorum *defendendis* Servis olim viguerit publicæ disciplinæ ratio. Qua quidem in doctrina haud disstendum est multa occurrere ænigmata adeo usque intricata, ut qui illa cuncta resolvere & ex suis causis explicare in animum induxerit, desperatum omnino, primo obtutu, laborem suscepisse videatur. Si enim qua in re, in hac certe, tanta se offert & inter diversas quondam diversarum in patria provinciarum leges, & in singulis earum contra semet ipsas pugna, ut leviter solum illas insipienti non possit non multa suboriri dubitatio, an iis ferendis communia ulla, quæ per universam aliquando valuissent Suiogothiam, substrata unquam fuerint principia. At quidquid hujus sit, quum instituto scrupulosiori examine haud obscure nobis saltim apparere visum sit, omnes quotquot, sub eadem sere in sua gente humanæ ætatis periodo, existenter Legumlatores, eodem prorsus rectos suisse spiritu, adeoque istam quantamcumque, quatenus scilicet ipsam Philosophiam juris adscicit, legum discrepantiam, ex provecta sensim longius gentis nostræ cultura, ex mutata hinc paullatim civitatis forma & mitigato servitutis rigore, ex profectis inde necessariis

T

le-

legum ad diversa temporum intervalla emendationibus, & ex improvida præsertim harum emendationum cum expletis iam tum anterioris ævi præceptis confusione, esse derivandam; non penitus abjiciendam existimavimus spem, futurum ut, historia faciem præferente, quæ in prima civitatis nostræ infantia obtinuerint, quæ vero adultiore demum ejus ætate in pristinorum locum surrogata fuerint noviora juris principia, dignosci quodammodo & discerni possint. Ex his igitur investigandis & singulis ad propriam suam sedem referendis initium præsentis tractationis facere constituimus, quo sic iis perspectis, de universo veteris fori criminalis ad servos habitu rectius judicari, mutationes quas subiit facilius observari, & quæ deinceps specialius dicenda veniunt commodius ordinari queant.

§. XXIX.

Quo autem ex genuinis suis fundamentis hæc principia evolvere possimus, duo nobis ex antea ostensis repetenda erunt momenta: UNUM, *servos* non *civitatis sed domus* partem constituisse, nullumque eorum nisi mediate per suos *dominos* cum re publica extitisse nexum (a): ALTERUM non pro *personis* sed *ribus*, & *fumentis* quam *hominibus* similiores eos habitos fuisse (b). Ex duplice enim hoc fonte manasse deprehenduntur omnia fere quæ de delictis, aut a *servis* sive in *ingenuos* sive *alienos servos*, aut *ab his* in *illos* commissis, legibus sancta leguntur. Prior hypothesis multarum secunda fuit conclusio-

(a) Vid. *Supra* §. XXII. p. 101.

(b) *Supra* §. XIV. p. 66. seq.

num, quarum potissimum, quae totidem regulas velustissimi
ni juris effectio obseruantur, suere sequentes: (I.) Quod si qua in re servus contra alios delinquisset, non ipso, sed
dominus suus, aut qui ex quocumque contraactu, locati con-
ducti e. g. commodati aut pignoris, domini vicem sustine-
ret, ex eo facto teneretur (a). (II.) Quod dominii ex
delictis servi, aut ingenui ex delictis in servum accusando-
rum, nullae prorsus civitatis essent partes, sed actionis
instituendae facultas ad laesum ipsum vel ejus dominium
in solidum pertineret, ut proinde si is agere nolle, nemini
item reo hoc nomine intendere licaret (b). (III.)

T 2

Quod

(a) XIV. MandrBI. WGL. in pr. Tbrál dráper man áttan-
dban ban ma eibg beta thes bani: Bonde skall bota &c. XXI.
DrBI. ÖGL. Nu dráper annödhuger annödugban: Then sum
draporen atte Han bote &c. cfr. VII. 20 SkL XIII. 2. RåtlBI.
WGL Låner Madber manni fin Tbrál, svare bin sakum är vid
bani haver takit, emedban ban är i bans varduadā.

(b) Incognita quidem antiquissimo revo in omnibus pri-
vatis judiciis tuit Actoris publici persona: cfr. MONTESQUIEU
de l'esprit des loix XXVIII. 36. Satis tamen mature perspexe-
runt Principes publicam pacem ac quietem, qua singulorum
securitate continetur, custodiri neutiquam posse, nisi efficacio-
ri quadam ac olim ratione sopiaendis continua ingenuorum
bellis suam interponerent auctoritatem. Atque hinc proba-
bile est ante elaplum jam primum a N. C. millenium non
nullas accusandi partes Exactoribus Fisci, Konungs Sökare, &
irrepente sensim hierarchia in criminibus, quibus Ecclesia læ-
sa crederetur, Exactoribus Episcoporum Biskops-Sökare, de-
mandatas, & aucta graviorum saltim scelerum luitione, fiscum
pariter aut Episcopum & Territorium ad eam cum læso parti-
cipandam vocatos fuisse. V. 1. 3. XV. DrBI. 1. Wadbam.

Quod vicissim eum standi in judicio personam servus non haberet, defensio ejus ad dominum solum, cuius & res in eo vertebatur, spectaret (a). Et (IV) denique, quod quae ex noxa servi, aut delicto in servum, deberetur satisfactionis, tota quanta læso cederet ipsi, Fisco & Territorio ex omni illius communione seclusis (b). Ex poste-

rio-

ÖGL. in pr. VI. 3. ibd. XXVII. 1. um Thiuptarm ibd. XXVII. XXVIII. XXIX. KristnBl. ÖGL. XXIII. 3. 4. KyrkBl. WGL. cfr. NETTELBLADT de Episc. Regni Sviion. Romano-Catbol. §. 57. At qua serviles noxas inconcussa nihilominus ad ultima fere vigentis servitutis tempora stetit vetus regula, Ångin a ther sak a utan sakfökkān XIV. 1. MandrBl. WGL. Akki agbu fle-ri mán sak a án saksöka VI. 2. SarabBl. ibd. cfr. I. RätIBl. ibd. XII. 1. um Thiuptarm. ÖGL. Caterum hanc, cuius mentionem fecimus juris criminalis progressionem folide expoununt HUME History of England. London 1762. 4:o Vol. 1. pagg. 153. 154. ROBERTSON History of the reign of Emperor Charles V. Vol. 1. Seft. 1. §. 5. p. 49. seqq.

(a) LVIII ManbBl. WestmL. Witis Tirlle um drop --- vāri Bonden ban. XXIV. KristnBl. ibd. Witis Thråle bor--- vāri bonden ban. LXVIII. ManbBl. ibd. Stål Thrål eller hemakona bordans --- vāri bonden Thrål sin med tolf manna E-dbe; thema E-db shall bondin ganga ok ái Thrållen. Idem & Norgensis placuit. Vid. k Flagen Adelsteens Gule Tb. Lov. ManbBl. e. 13. in PAUS Saml. af gamle Norske Lome P. I. p. 151. ut consentaneas his aliarum gentium leges taceamus.

(b) Hinc quories sermo est de mulcta ex delicto vel a servo in quemque vel ab ingenuo in servum admisso, addi plerumque solet, Ther ligger nidbri karls sak ok Kunungx XIII. 2. DrBl. ÖGL. Ther aghe i hvarte karl ella Kununger XVI. 1. 2. XII. 1. Wadbam. ibd. Voce autem karl in hac formula significari territoriorum patet ex XIII. 1. ManbBl. UplZ. in pr.

riori similiter hypothesi varia deducebantur consecutaria; e quibus hoc spectant (I.) Quod si *Servus* aut jussu sui *domini*, aut in societate cum *ingenuo* quodeunque patrasset flagitium, hi soli multam ejus luerent, servus vero, tamquam qui suo careret arbitrio & per modum tantum *instrumenti* ad criminis executionem concurrisset, ab omni noxa esset immunis (a). (II.) Quod si servus in-

T 3

scio

XXVIII *MbbI.* *WestmL.* & **XVIII.** 2. *DrBl.* *ÖGL.* ubi diserte: *Agte thet malsågande ok bvaðske karl alla Kununger.* & paullo inferius *Iber ligger nidbri kunungx sak ok aldramma* Cfr. VERELIUS in *Indice* voce *karl*. Eundem sensum fundent & aliae formulæ, ut *Tbóm a Bondin taka*, illam multam dominus percipiet, **XIV.** 3. *DrBl.* *ÖGL.* *Bóte tbóm,* sum man a til hans, luet illi, ad quem dominium ejus pertinebat, **XVI.** *ibd.* *in pr.* Et de multa ob *Ministerialem* servum occisione pendenda, *Tbóm a taka thén, sum ban tjánadhe.* **XIV.** 9. *ibd*

(a) Quod ad dominum scelus servo mandantem res per se fatis est manifesta. Allegasse sufficiat **V.** 36. *Sk. L.*, cuius loci ex paraphrasi ANDREÆ SUNONIS apud WESTPHAL. *Monum. Ciembr.* T. IV. p. 2050. 2051. hic est sensus: *Si in presentia Patris familias, ad hoc cooperantis vel facto vel praecpte, Servus homicidium perpetraverit, & hoc constiterit per ipsius patrifamilias confessionem, ipse patrifamilias non pro servo, sed suo nomine ad plenam homicidii tenetur emendationem:* Et *Jus Sebandieum III 12.* *Hvar sum bonden bjætbær fin Thral at góra eller ratbe, ámtbá at bárja, eller at bogga, eller noket annet at górbá, hárvike áller bindá nokár man, áller tbullikt, tha bótá e ban ám fullelik, sum ban bætbá tbæt sjálf gortb.* De ingenuo autem & servo ad unum maleficium concurrentibus illustruit **VII.** *DrBl.* *ÖGL.* *in pr.* *Na ár alt at emu drape fráls man ok annodugber, Tha skal tben frálsa ok egb iben annöðkr*

scio domino qualemque admisisset delictum, illud contemplatu domini non alio venire posset censu, quam si culpa duntaxat sua accidisset, quatenus nempe, ceu loquuntur Leges Baivariorum, servo suo disiplinam minime imposuisse (a), vel ut Jure Selandico idem exprimitur, föra at han öij tamdä sin Thrål båter, quod serociam servi sui non satis perdomuisse (b). Ut proinde, quum parum differre crederetur, utrum servus noxam an quadrupes pauperiem fecisset (c), neque ulla intercesset, dolone

ga til draps taka: Et II: 6 ThiuvBl. WGL. Ganger at sjála bryti (*Villicus Ingenuus*) ok Tbrál, Bryti skal uphängia ok eigg Tbrál. Luculentissime idem inculcat. K. Hagen Adelst. Gule Tb. low. c. 9 TyveBl. apud PAUS I cit. p. 204. Nu sjáler frálsmand og tbrál sammen, da er den Tyv som fráls år, men Tbrálen skall ikke agtes, thi den sjáál alleene, som sjáeler med anden manas Trát: neque huic doctrinæ refragatur quod habetur ibd. c. 4. ManhBl. p. 146, --- Men år Tbról i folge med dem, da er han manls bane, om de ville lägga ham drapet til: Nam ibi non de societate cedis, sed de servo iniuris tantum cum ingenuis focio sermonem esse, ex contextu manifestissime adpareret.

(a) Tit. VII. c. 2. l. 4. GEORGISCH p. 284.

(b) Lib. III. c. 12.

(c) Multa infra adserentur, quæ hanc fere fuisse veterum opinionem comprobant testimonia. Qui interim contendere velit II & LIX ManhBl. WestmL. item XIII. 2. DrBl. & II Wadbam. ÖGL. inveniet noxam capitalem a servo, & pauperiem a jumento factam, vel æquali plane, vel illam duplo tantum quam hanc majori pretio fuisse æstimatas. Patet quoque ex LXXVIII & LXXXI ManhBl. WestmL in caussis furti servos & impuberes, sibimet invicem fuisse æ-

ne an *culpa* a parte ipsius servi delictum esset patrattum (a). (III.) Quod in vindicanda vi ac injuria, quam *ingenius* alieno intulisset *mancipio*, non ad *malesficii*, cui in tam vili corpore locus proprius non erat, *atrocitatem*, sed ad *damni* tantum dati *magnitudinem* respiciendum esset, quodque adeo nullum tam immane in servum admitti possit facinus, cui non, praestito servi pretio, plenissime censi ser deberet satisfactum (b). Unde demum consequebatur (IV.) Quod sive dolo sive *culpa* aut *casu* læsus esset servus vel occisus, par omnino utriusque facti obtineret æstimatio (c).

§. XXX.

quiparatos, quod utriusque factum culposum tantum videtur. Cfr. XV. 3. 4. Wadbam. ÖGL.

(a) III. Wadbam. ÖGL. in pr. Nu dráper Tbrál i wadba, Gjálde swa bonde firi wadba sum firi vilja. --- Giár fostre drap i wadba, gjólde swa firi wadba, sum firi wilja. Cfr. XVI. 1. ibd.

(b) Vid. XIV. 1. MandrBl. WGL. XIII. 1. XVII. 2. DrBl. ÖGL. XVI. Wadbam. in pr. ibd. LIX. ManBl. Westm. L. in pr.

(c) III. Wadbam. ÖGL. in pr. Nu warðer annöðbugber i wadba drápin, Tha ár han swa gilder i wadba, sum wilja. --- warðer fostre i wadba drápin --- gjálde swa firi wadba sum vilja. XVI. ibd. in pr. & §. 1. swa ok hvat sum gjárs til Annöðugx, tha bötis swa firi wadba sum firi wilja. cfr. VII. Manb. Bl. WestmL. cum e LIX ibd. Atque hinc si quis servam alienam constuprasset, illa vero in puerperio vita decederet, ad plenam ejus æstimationem praestandam tenebatur. XV. ÁBI. ÖGL. --- Nu dör annöðugb af barne, Ther a han bôta firi fulla læsn. Nu é thóms dðda, tha warðer Annöðugb gildare án thes frálsa. VI.

§. XXX.

Quandoquidem vero ea in universum hac tempestate erat fori *criminalis* facies, ut *civilis* speciem quam proxime referret, quippe quod in illo, non de *publica* offensa poenis vel *sanguinariis* vel *corporis afflictivis*, vindicanda, sed de *privatis* tantum inimiciis per modum trans-

ac-

4. *GiptBl. WGL.* -- *Dör bun aff barni, bótá ban tbrea marker.*
 Simile quid in *Lege etiam Salica* occurrit. *XXIX* 6. *GEORGISCHE* p. 63. Nec est, quod quisquam *injustitiae* hanc legem temere coarguat. Quum enim ex adsumta hypothesi, servum *rem* esse, non *personam*, de relarcendo tantum damno in hac causa ageretur; in illa vero actione perinde sit, an *dolo* quis vel *culpa* vel *casu* illud dederit, quoniam utrum horum ponatur, domino nihilominus naturaliter jus competit ad reparationem ejus obtinendam; & nulla regulariter adsit ratio, cur dominus potius, quam is, qui *rem alienam* fortuito exposuit eventui casum istum ferre teneatur: evidens est, non habuisse reum, si vel ad casualem servi cædem, aut aliud infortunium, quo is ad conflueta servitia obeunda inhabilis est redditus, præstandum adigeretur, quod alii quam sibi aut sua fortunæ imputaret. Non tamen hæc ita accipienda sunt, ac si carpere vellimus hodiernas omnium fere gentium leges, quæ *damnum casuale*, ad exemplum legis Mosaicæ de pauperie *Exod. XXI.* 35. inter eum qui dedit, & qui *paslus est ex æquo dividendum* præcipiunt. Etenim cum plerumque per infinitam, quibus facta vestiuntur circumstantiarum multitudinem in concreto definiri exacte nequeat, annon & dominus ipse aliquam *damno* dato occasionem præbuerit; nihil impedit, quominus legibus civilibus, quæ in oblicurioribus medium ferire solet, ex *æquitatis ratione* ita statuatur. cfr. *THOMASII in larva Legis Aquilia detraetæ* §. §. 2. 3. 4. Sed de his veteres non adeo subtiliter disputabant.

actionis inter partes componendis, & animis pecuniaria
 satisfactione, læso soli, vel si de homicidio quereretur,
 proximo occisi hæredi & propinquis applicanda, concili-
 andis ageretur; quem etjam in finem, ne felicet prælimi-
 naris de quantitate satisfactionis controversia pacis re-
 staurationem moraretur, singulis criminibus, non leviori-
 bus solummodo, quorum & ideo minutissimas discrepan-
 tias mira sedulitate Jura antiqua persequuntur, verum &
 gravissimis quibusvis certa imposta erat aestimatio, auro,
 argento vel mercibus, prout cujusque tulissent facultates,
 luenda (a): placuit, qua mancipia quoque eandem serva-

U

ri

(a) Bene in hanc rem MONTESQUIEU l. cit. XXX. 19.
 -- On voit que les sages des diverses Nations barbares songe-
 rent à faire par eux-même ce qu'il étoit trop long & trop dan-
 gereux d'attendre de la convention reciproque des parties. Ils
 furent attentifs à mettre un prix juste à la composition que de-
 voit recevoir celui, à qui on avoit fait quelque tort ou quelque
 injure. Toutes les loix barbares ont la dessus une précision admirable:
 où y distingue avec fineur les cas, on y pese les circonstances: la loi
 Je met à place de celui, qui est offensé, & demande pour lui la
 satisfaction que, dans une moment de sang froid il auroit demandée
 lui même. -- Toutes ces compositions étoient fixées a prix d'ar-
 gent. Mais comme ces peuples, surtout pendant qu'ils se tinrent
 dans la Germanie n'en avoit guère; on pouvoit donner du bétail,
 du bled, des meubles, des armes, des chiens, des oiseaux de chas-
 se, des terres &c. Souvent même la loi fixoit la valeur de ces
 choses; ce qui explique comment, avec si peu d'argent, il y eut
 chez eux tant de peines pecuniaires. Quam hac cum nostrati-
 um etjam institutis ad amissim convenient, fugere potest
 neminem, qui antiquos Legum Codices vel obiter oculis
 usurpaverit. Curiositatis eorum in dimetiendis criminum ac

ri juris dicendi formam. Servorum itaque noxis fixa constituta erat mulcta a domino pendenda, & ea quidem, ex adductis principiis, adeo usque modica, ut boni patris familias, nisi admodum improbum esse contigisset servum, omnino referret eandem exsolvere. Erat quidem quoad ingenuos, qui in ingenuum deliquissent, usu & legibus receptum, ut quoties, quod in *capitalibus* præsertim, ob insitam hominibus nec adhuc dum perdomitam flagrantissimam vindictæ cupidinem, frequenter accidit, vel actör *ultionem* quam pecuniam mallet, vel *reus* mulctam præstare aut nollet aut non valeret, revivisceret quodam modo inter illos status naturalis libertatis, ad eum saltim effectum ut *actori* jus esset *ultionem* armata vi repetendi, *reο* autem vicissim jus in *exsilio* eundo eidem femet subtrahendi, vel si nihilominus infestis ab actore aut ejus propinquis impeteretur armis, vim vi propulsandi (a): attamen cum & indoli servitutis, & rei fa-

injuriae gradibus specimina suppeditant *XIX*, *XXIII GottlL*.
I. 15. 17. 29 *Gottl. StL Skåne L.* om urbota *mål XVII- XL.*
Jus Seland. *II.* 3. 26. Et quibus mercibus, cum deficeret argentum, solvi posset mulcta, docent *VI.* 1. *Wadbam.* *ÓGL.*
XVI. 1. *DrBl.* *ibd.* *cfr LXXXIII. ManbBl.* *GuleTb.* *Lov* 1 cit.
p. 181. 182. *XXIII TyeBl.* *Islandske Lov* *Jöns Bogen* *p. 353.*
 & *ibd. K. Hagens Rettebod* *p. 42.*

(a) Non fert instituti ratio ut omnem antiquissimi Processus criminalis rationem hoc loco excutiamus. Monenda tamen sunt nonnulla, quæ lucem aliquam huic argumento, perperam plerumque explicari solito, tenerentur. Sunt qui criminantur mulctam pecuniariam atrocissimis etiam crimini bus olim impositam; & in primis quod in Actoris arbitrium

familiaris rationibus repugnaret, servo, si dominus no-
U 2 xam

eslet collatum utrum mulctam an ultionem præoptaret; quodque si hic ultionem elegisset reus in exsilium ejiceretur (*dōmas frid-los*) inimicitiā actoris ejusque cognatorum pastrurus. Sed hi fere sunt, qui conditionem horum temporum vix latissimē perspexisse videntur. Sciendum ergo, primis nostratū, haud secus ac ceterarū barbararū gentium legislatorib⁹, in id præcipua quadam cura elaborandum fuisse, ut reprimetur & teperceteret sensim vehementissima, quam homines e statu naturali in civitatem coēentes in hanc secum attulerant, private ultionis exercendæ rabies. Providentissimæ autem huic & saluberrimæ eorum intentioni, in tanta, qua tum mentes humanae agitabantur inter connatam libertatem & impendens sibi civilis subjectionis jugum conflictione, nihil magis fuisse adversum, quam si arrogato sibi ulciscendi jure, cruenta quædam ac læviora, ne dicam ultima mox sanxissent supplicia, nonnisi latius spargendis hostilitatibus inservitura. Tantum namque abfuit, ut homicida e g. capite plexo cessarent confessim inimicitiae, ut potius facillimum esset prævidere, hanc victimam, publica licet, at quam precaria! auctoritate cœlam, novas ex se genituram cœdes & occisoris atque occisi familias longis & internecinis implicituram bellis, Amicabilem itaque compositionem, & q̄ idem interveniente pecunia, quam & dum ex leges adhuc agerent, ad sedandas iras efficacissimam exstītis experientia constabat, inter partes ante omnia ipsi tentandam ipsa publicæ securitatis tuendæ necessitas persvasit. Tentandam inquam: Nam ut statuta quamvis certa satisfactione, actorem ad eam acceptandam vi compellerent leges, id nondum ferebant hominum ingenia, quibus libertate sua indignum videbatur, estimationem injuriæ per modum imperii invitis ipsis obtrudi. Sat feliciter suo se officio functos judicabant Legumlatores, si vel ex levioribus causis irritatos ad hostilia sibi invicem inferenda civium ani-

xam redimere detrectasset exsilii eligendi facultatem con-
ce-

mos, ostentato pretio, mulcere & pacem inter illos restituere valerent. Si id sibi agendum sumissent, ut in atrocioribus ejam, quibus adeo acriter ad vindictam exposcentam humanæ mentes inflammantur, actori nolenti multam adjudicarent, ne sperandum quidem erat, ut propterea is, omnis fere adhuc dum coactionis impatiens, ulciscendi consilium protinus abjeceret. An quis ignorat in abjectioris & folidi animi indicis olim habitum, accepto pretio suorum sanguinem cauponari, vel ut per contemtum id efferre solebant *Take frände sin i fiödb*, "cognatum suum in crumenam condere." Vid. STEPHANII *notas ad Saxonem Lib. I.* p. 39 cfr. V. KöpmBL. WestmL. Nonne hinc metuendum fuit, obtrusa compositione nihil aliud effectum iri, quam ut in castum luæ pecuniae jacturam faceret reus, actoris & propinquorum ejus persecutioni ac insidiis nihilo fecius obnoxius futurus. Neque vanum hunc fuisse metum, loquuntur quæ in antiquis fabulis frequentissima occurrunt ultiōnum, caussa quamvis composita (*a grubb ok góra fätt: a fätt mål och bött*) suscep-tarum exempla: Loquuntur ejam pacificatoriæ leges (Frids-Lagar) medio demum seculo XIII, cum jam confirmatores essent imperii civilis vires, ad refranandam istam licentiam latæ; quæ, quamvis poena proscriptionis & confiscationis omnium bonorum mobiliuum munieræ, adeo tamen difficile obsequium impetraverant, ut ad diffidationes legali quadam forma circumscribendas (Vid. fragm. *Vetus Legg Uplandicis adjectum* & K. MAGNI *Laðulðs stadga* 1280 HADORPH in appendice ad Legg Bire p. 2.) ad Treugas Regis *Konungx frid XIV.* 5. TbingmBL. UplL XV DrB. ÖGL XXXI TbingmBL. WestmL X. KunBL. Helsk. K. MAGNI *Laðulðs St.* 1280 § 1. HADORPH I. c. p. 1.) introducendas; ad fællennes a vi ac vindicta feriationes, *Treugas Dei* vocabant, (Gudsfrid XXII KirkBi. UpL XX KirkBL SudermL in pr. XXV. KristnBL. WestmL. XXI KirkBL. HelsL. XXII KristnBL. WGL VIII. GottL. cfr. DATT *de pace imper. publ.* Lib. I. c. 2.) sub ob-

cedi, quippe qua sibi concessa, ex maleficio suo libertatem
U 3 erat

tenu religionis indicandas; & nescio quas non alias *inducias*
per certum tempus pacificandas, configiendum esset (Vid.
K. ALBRECHTS Stadga 1375 §. S. 1. 10. -- *Gifvum oc K. mon-*
glum een ganzkan frid allom mannom --- *oc skal themne fornempa*
de frid standa oc boldas thry aar apter themna dagb; *HADORPH*
I. cit p. p. 27. 29. Quid quod adhuc regnante CAROLO VIII
impunis eset qui vindicandi cædis gratia alterum occidisset,
K. CARLS Artikl. Cap. 2. *HADORPH I. c. p. 50.* Cum igitur
actor ad recipiendam mulctam cogi non posset, sanguinaria
autem judicia exercere in legum nondum esset potestate, hoc
unum reliquum erat, ut causam inter partes armis disceptan-
dam permetterent. Atque inde ad seniora tempora in Jure
nostro superstites manserunt formulæ *Tba a Malsdgbandin*
vald, hvut ban will bældar bæmna eller mid botum taka IX. 2.
ManbBl. UpL. Wilja ther bæter taka, tha skal bæta 1. 3.
MandrBl. WGL. cfr. XVI. ManbBl. HelfL. &c. Quia tamen
occasions restaurandæ cruentæ scenæ, quoad ejus fieri pos-
set, removendas putarent, *reum*, pacis intra id, in quo de-
liquerat Territorium, respectu actoris ejusque propinquorum,
expertem pronunciabant, *Tba skal ban fridlös fara um alt*
thet thing mōtit, sum ban war fridblös gbr a, ok egb widbarin
III. 3. D. Bl. ÓGL. Ugilti siri råttum arwum V. 5. ibd. & in
exsilium, non quidem in peregrinas regiones, sed extra Ter-
ritorii fines ire iusterant, quo sic ab una parte *actor*, prærepta
sibi ultiscendi opportunitate, ad sedatiorem paullatim men-
tem rediret, & compositioni admittendæ faciliores præberet
aures, ab altera vero *reus*, si prius transactionem recusasset,
tædio exsili & familiae suæ invisendæ desiderio, ad pacem
petendam & mulctam stipulandam adduceretur. Interim hic,
quod durante exilio a perleccutione actoris nunquam fere es-
set securus, dicebatur esse in *Wandrædom V. BardBl. WGL.*
vel i *Marshättum, K. Magni Stadga i Skeninge 1325 §. 2. a-*

erat lucraturus; non aliud supererat, quam ut dominus
vel

pud HADORPH *I. cit. p. 12.* "constitutus in vita discrimine" fajidofum, a fegd, bellum, aliarum barbararum gentium Leges appellant. Exsilium ergo, a serius introducta proscriptio- nis poena, quæ reum (*Biltogber, Utlägber*), patria expule- rat, probe distinguendum, cfr. XVII *TbingmBl WGL* reo injunctum supplicii rationem minime habuit, sed remedium potius fuit, qua partes utrinque ad amicitiam renovandam allicerentur. Commonstrant id satis Leges, quæ semper exuli favent, & quantum in ipsis sollicitate curant, ne is temere in manus sui inimici incideret. Sic qui liberum ei ad judi- cium accessum stipulati erant, (*lova hanum Tbingsgangu MandrBl WGL in pr. I grudb taka XI. 2 DrBl. ÖGL. cfr. X. 1. XI. MandrBl. WGL.*) iidem per unius milliaris spatium, (*Wiku at watne ållå rost at lande XI DrBl. ÖGL. in pr.*) in locum tutum eum comitari debebant. Qui extraneum occi- disset ne in exsilium quidem ejiciebatur, *Tby at ban mæ egb flya fran sinum frändum, ok utb firi bins fränder sum ban drap.* IX. 1. *MandrBl. WGL* Quinimo, cum juris manu- arii compescendi causâ quotidianus & promiscuus armorum usus plebi adimeretur, indulgebatur his, quibus quovis mo- mento ultio inimicorum extimescenda erat, ut armis accincti suæ securitatis agerent custodiam. Vid. loca nuper citata *V. MandrBl. WGL & Skenninge Stadga § 2* *The män sum i manbåttum áru, mugho full wapn bava sik til värn.* Et si Mini- sterialis servus *Hird drängar* reus ageretur *injuriae verbalis* in *Equites aut Armigeros* admisla, magnum in eum benefi- cium collatum centent Leges ejam recentiores, si in exsilium actus, vindictæ actoris subduceretur. Vid. K. MAGNI *Ladu- lás Stadg. 1280 §. 3.* *Ån Hirddrängar - är ban utländar, farit bort af landi, i iben stämnudagb är banum ward r laghter, ok komme aldrig ater; är ban inländer, latis bort ur sins Häird tbianist, ok gömme sik tbat båsta ban ma för sinum öwinum.*

vel multam expenderet, vel servum noxit dederit, id est,
acto-

Nec alia aliis gentibus de exilio seddit opinio. Nam si ejus
actorem, nisi oblata mulcta ultiōni renunciare vellit in exsilium
expulerant. Unicum attulisse sufficiat locum CAPITUL.
CAROLI M. & LUDOV. *Pii IV.* 27. *Si quis aliqua necessitate*
cogente homicidium commisit, Comes in cuius ministerio res per-
petrata est, & compositionem solvere & fidam per sacramen-
tum pacificare faciat. Quod si una pars ei ad hoc consentire no-
luerit, id est, aut ille qui homicidium commisit, aut is qui
compositionem suscipere debet, faciat illum Comes, qui et contu-
max fuerit, ad presentiam nostram venire, ut cum ad tempus
in exilium mittamus, donec ibi castigetur, ut Comiti suo inobe-
diens esse ulterius non audeat, & majus damnum inde non ad-
cerescat. efr. Addit. quarta horum Capitul. CXLI. GEORGISCH p.
p. 1376 1377. 1834. Ut proinde dilucide pateat has quidem
leges, quae ut majus averterent malum, minora utcunque gra-
via toleranda voluerunt incommoda, quamvis in se non o-
ptimas, optimas tamen fuisse earum, quas ferre possent hu-
jus aevi homines. Et forsitan qui acerbe adeo invehuntur in
varia illa quae haec aetas confinxit asylorum jura, mitius de
illis sentirent, si modo vivide sibi repræsentarent turbulen-
tissimum, qui tum fuit humani generis statum. Saltim inde
discerent, præteriorum dudum temporum instituta, quorum
insipientiam tantopere exagitant, ad adsumtam ex præsentibus
normam, recte nunquam dijudicari. Addere licebit, inva-
luisse, observante id etiam BACHIO in *Hist. Jurispr. Rom. Lib.*
II. c. 1. § 24, apud Romanos per omnia liberæ reipublicæ
tempora, ut reis de capite aut salute sua periclitantibus, in-
tegrum esset post primam actionem & ante peractum judi-
cium exsilium sibi conciscere, eaque re poenam legibus san-
ctam declinare; quem morem & laudat & luculentissime ex-
plicat POLYBIUS *Histor. L. VI c. 12. p. m. 21.* ubi ex interpre-
tatione CASAUBONI verba sic jacent: *Quo in genere (Judicio-*

actori pro suo arbitrio, & fortassis etiam facti qualitate, necandum mulcandum, lancinandum, verberandum tradederet (a). Quo autem altius supra servos semet positos existimabant ingenui; quoque hinc facilius eorum contem-

rum publicorum) mos apud eos riget laude & commemoratione cum primis dignis, qui mos capitatis accusatis potestatem facit dum ipsorum celebratur judicium, abeundi palam & in spontaneum secedendi exsiliū: licet e tribubus, quae ad peragendum judicium convenerunt, una etiamnum restet, quae suffragia nondum tulerit: Exilibus autem impune degere licet Neapoli, Praeneste, Tibure. Item alis in urbibus &c. Quapropter & CICERO Orat pro Cæcina c. 34 quod ad Exsiliū attinet, inquit, perspicue intelligi potest quale sit. Exsiliū enim non supplicium est, sed perfugium portusque supplicii: nam qui volunt pœnam subterfugere aut calamitatem eo solum vertunt, hoc est, sedem ac locum mutant. Itaque nulla in lege nostrâ reperietur, ut apud ceteras civitates, maleficium ullum exilio esse multatum. Sed cum homines vincula necesse, ignominiasque vitant, que sunt legibus constituta, configiunt quasi ad aram in exsiliū; qui si in civitate legis vim subire vellent non prius civitatem quam vitam amitterent: quia nolunt; non adimitur his Civitas, sed ab his relinquitur atque depouitur. Tale quid etiam apud Græcos olim usu veniente facile intelliget qui Demosthenis orationem contra Aristocratem perlegerit. Neque dubitaverim, quin in hac solum vertendi licentia, reo pœnae vitande causa induita, unusquisque etiam non monitus agnoscat reliquias quasdam præcæ consuetudinis, vi cuius reo actoris inimicitis voluntario exsilio semet subtrahere omnino licebat.

(a) XV 2. Ed. ÖBL ÖGL. Ty at Tbräl ma egh biltugha fara, thy at ware thet sva at han matte biltugha fara. Tia bryti han gjärna edhsörít, thertil at han matte sidban biltugha vara.

remnere poterant injurias; eo etiam ad illas, accepta satisfactione, condonandas prouiores fuisse videntur. Saltim hoc nomine graves nunquam, quae sanguine compoñi deberent, conceptas fuisse inimicitias, vel inde colligitur, quod si vel cædem patrassent, intercideteret, quae alias, praeter cædis ipsius estimationem, pro redimenda pace, solvenda erat mulcta (a). Nec notabilis ulla olim ex læso servo in dominum redundasse putabatur contumelia (b). Quamobrem & probabile est rariores hoc ævo existisse casus, in quibus *noxia dationem* actor deposceret, cuius neque exigendæ liberam penitus ipsi indultam fuisse adparet potestatem (c). Sæpius metuendum erat, ne

X

do-

(a) Adpellatur hæc mulcta in Jure OGothico *Oranbot* ex verbo *Ora*, vindictam sanguinis querere, Vid. VI. DrBl. ÖGL cfr IHRE *Glossar.* in hac voce. In Jure WGothisco dicitur *Attarbot*, quod universæ cederet occisi familiæ, ab universa pariter occisoris familia ad sextum usque gradum pendenda XV. *ThingmBl. WGL*. Et licet dispar quadantenus ex utroque Jure ejus eslet ratio, antiquitus tamen generaliter obtinuit, ut ex culposa cæde non deberetur. Talis autem censebatur cædes a servo facta. III. 1. *Wadbam. ÖGL*. i allum wadba, tha bōtis egb tbukke ok egb ensak. cfr. XIII 2. DrBl. ibd. Contrarium quidem statuitur XIV *MandrBl. WGL* in pr. Sed id recentius huic Codici insertum esse omni vacat dubio.

(b) Vid. supra §. X. p. 40. seqq. & XIV. 68. GottL. Thunca bytir engin Tbreli, oc engum bytir oc Tbrel Tbunca.

(c) XVI. 1. EdbsÖBL. XIII. 2. DrBl. ÖGL. XII um Thiuptarm. ibd. in pr. VI. 3 SkL. Drápár Tbrál frálfan man, vare bins mald ár Tbrál a, kvar han vil báldár latá ut fin Thrá bins drápnd fráandom i hænder &c. cfr. VII. 19. 20. ibd.

domini, pecuniae suae quam incoluntatis servi amantiores, *dedendi* potius ejus quam *muletæ pendendæ* consilium amplectentur. Atque hinc, quo parcus id fieret, legibus, inveterato procul dubio mori sapienter obsecundantibus, provisum suit, ut ista *deditio*, quameunque forte capitalem ob caussam facta, magnum domini ipsius incommodum secum haberet conjunctum. Servum scilicet noxae datum fune a querno vimine contorto ad postes portæ, qua in domum domini introëundum esset, suspendendum jussierant, & sic quidem, ut cadaver donec fune putrefacto sua sponte decideret, sub mulcta quadraginta marcianum inde revellere nemini liceret (a). Neque alia mente hoc ita constitutum fuisse, quam ut objecto domino tristi tetroque hoc spectaculo, sorditem ei suam, avaritiam ac inhumanitatem exprobrarent, a STIERNHÖÖKIO recte est observatum (b). Non tamen hoc valebat nisi quatenus servus in

bvat ban wil báldár ár Tbrál a a &c. Hæc namque omnia loca liquido arguunt optionem apud dominum fuisse, servum ne suum salvum an trucidandum mallet.

(a) XIII. 2. Dr Bl. ÖGL. Nu will egh bondin böta firi han i Thingum ok fämtum, Tba skal dom a Thangi taka tilthes, at taka eke vidbiu, ok binda um bals Tbrálinum, ok uphängja vidb lidb stulpa Bondans: Hugger för nidber ár widbjan rutnar hâte vidb fjuratigbi morkum. XVI. EbdsÖBL ibd. Nu ár han kan bryta Ebdsörit, - Tba ár Bondin wil egh böta firi han innan fiurum lagba Thingum ok fiurum Lagba fämtum, Tba skal Tbrálin uphängja vid gards lidb thes sum han a. cfr. IHRE in Glossar. voce Lid.

(b) De iure Sveon. ac Gotb. Vet. Lib. II. c. 4. p. 214. ubi & Saxones olim in cane homicida idem fere statuisse ob-

in possessione sui domini existens scelus perpetrasset. Si in fugam se conjectisset, & interea qualcumque fecisset noxam, dominus ad illam luendam minime erat obstrictus, nisi eum in fuga prehensum in suam denuo familiam receperisset (a). Cæterum cum barbara hac ætate, *artificialis*, quam vocant, probatio in foro instrui vix ac ne

X 2

vix

servat. Cum tamen nulla talis lex, quam ibi commemorat, in legibus *Saxonum* occuarat, respexisse procul dubio videtur Vir Celeberrimus ad Legem *Alamannorum*. Tit. 102 apud GEORGISCH p. 339 quæ ita habet: *Si canis alienus hominem occiderit, medium Weregildum solvat.* Et si totum *Weregildum* quærat, omnia ostia sua claudantur, & per unum ostium semper intret & exeat: & de illo limitare novem pedes suspendatur usque dum totus putrefaciat, & ibi putridus cadat & ossa ipsius ibi jaceant, per alium ostium non intret nec exeat. Et si canem ipsum inde jactaverit, aut per alium ostium intraverit in casam, ipsum *Weregildum* medium reddat. Sed alio plane tetendit hæc Lex ac nostra. Nostra namque rei compescuit avaritiam: Alammannica autem *actoris*, ut pro pauperie dimidio contentus Weregildo, integrum a domino quadrupedis, aperiissima iniquitate, exposcere tandem erubesceret.

(a) XIII. Råtbl. *WGL* in pr. Löper tbrål bort eller Ambut fra Lawardi sinum, ok gör nokon skada, dräper, själ ellar ranir, eigg skal Lavarder skada gjaldha, num ban aptir fa Hjon sitt. §. 1. Far them apter (ita enim legendum esse, non far them eigg apter, ut perperam habet textus STJERNHIELMIE cura typis editus, & evidentissima docet inter priorem & posteriorem versum antitheseos ratio, quæ alias penitus evanesceret, & ex melioris notæ Codicibus in Tabulario regio adseratis observat LUNDIUS ad versionem Latinam Loccenianam hujus loci) böti afgárdir tberrå sum Lagb sigiā cfr. VII. 20 SkL.

vix quidem posset; & in *non-manifestis* propterea criminibus, actore a probationis beneficio repulso, reus semper ad innocentiam suam purgatoria probatione evincendam admitteretur; consequens erat, ut quoties de servorum delictis cognitio incideret, eadem procederetur ratione. Quamdiu ex pagana superstitione in Judiciis aliquis mansit *Ordaliorum*, & de iis præfertim, vulgatissimus per omnes quæ fuerunt & adhuc dum sunt barbaras gentes, *ferri carentis* usus; verisimile admodum est, servis sceleurum insimulatis hanc in primis purgationem, saltim in paullo gravioribus, in subsidium velut fuisse impositam (a). Ea vero a *BIRGERO Duce* abrogata, sola in foro dominatum occupavit *purgatio* quæ diei sivevit *Canonica*, in his casibus a reo cum idoneo *Sacramentalium* numero præstanda (b). In *manifestis* contra flagitiis, quin per legi-

(a) Nullum quidem nisi in *Jure Scanico* hujus rei occurrit testimonium, & id quidem VII. 19. *Dyl Bonden at hans Thräl gjorde tbz ejj. ár han sáctis fore, tba bári hans Thräl järn- brändár Thräl sic, tba lata bonden ut tbz han wil oc a tyltár ed.* Ej scilicet *Thräl bára järn fore minná án fore half marca mun:* ubi & XIX. 24. 25. 26. quæ circa ferri gestacionem tenendæ essent cautelas descriptas invenies. Verum erat hæc purgatio in aliis plerisque gentibus in examine servorum valde frequens, & eis fere solis destinata, cum ingenui rarius nisi atrocissimum, quod alias elucidari non posset, ipsis objiceretur crimen, hæc subirent judicia. XVII. 1. *Edbz Bl. ÖGL. k. Hagen Adelst. Gule Tb. Lov. KristnBl. c. c. 23, 31 l. cit. p.p. 30, 48. K. Magni Lagabátr. Gule Tb. Lov. KristnB. c. 45. p. 233 ibd. cfr. POTGIESER de Statu Servor. Germ. Lib. III. c. 1. §. 16.*

(b) Innuunt hoc XIII. 1 *Rät/Bl. WGL. ár eigg tbet til (asynar vitne) móri med nequadum sum. Lægb sigiā. LXXVIII.*

legitimos testes oculatos de facti veritate instituta fuerit inquisitio, vix est de quo dubitemus (a). Verumtamen qua homicidia in Jure Ostrogothico peculiariter cautum erat, ut siue servus cædis in ingenuum siue ingenuus occisi servi reus ageretur, probatio, absque ullo inter cædem manifestam ac non-manifestam discrimine, a parte es- set negantis; qui proinde impæctum sibi scelus, utcumque fortassis liquidum, canonica ista purgatione diluebat (b). Cujus quidem singularis instituti si præter genera- lem illam ex actionis noxalis natura petendam, propiorem aliquam rationem requiras, non aliam reddere possumus, quam quod, eum ab una parte ultra servilem pos- sumus videretur audaciam, sustinuisse mancipium ingenuo nefarium intentare cædem; ab altera vero indigna inge- nuius natalibus crederetur suspicio, potuisse aliquem tam claris fatum parentibus id a se impetrare, ut armatus ip- fe inermem adortus servum, vili ac abjecto sangvine ge- nerosas suas commacularet manus; adeoque ex præju-

X 3

*ManbBl. WestmL. LVIII ibd. VI. 3. XIII. 1. SkL. cfr. K. H.
A. GuleTb. Lou. 6. 13. ManbBl. capp. 3. 7. 10. TysvBl. PAUS
p. p. 151, 201-205.*

(a) XIII. 1. RætlBl. WGL. Bæti -- án afynar witni áru til-ellar Thinfnader i handum takin. XLI. um Thiptarme ÓGL. in pr. &c.

(b) XIII. 2. DrBl. ÓGL. Nu dråper Thrálin frálsan man. -- Egb ma Thrálin witna: Ok orkar then sum Thrálin atte dylia med Thretylfom Edbe, tha sé saklös: XVII. ibd. in pr. Nu ma egb witna then frálsa firi drap thes Aunðugba: utan dýla han med Tolfmanna Edbe, élla bôthe som skilt är.

dſeis huijs ævi vehemens in utroque caſu pro innocentia rei adeffet *præſumtio*: tutius existimarent, in hac, quæ ambitione ingenuorū de fortitudine ſua & virtute opinio- ni tantopere blandiebatur, adquiescere, quam permettere ut qualisunque illius fides contraria probatione, in certiſſimum ingenui ſanguinis dedecus evaſura, unquam elide- retur (a).

§. XXXI.

Atque hæc quidem quæ hactenus indigitavimus, generaliora illa fuſſe videntur principia, quibus qua ſervos in cauſis criminalibus *forum antiquissimo* ævo regebatur. Saltim ante finitum ſæculum X, non longe admòdum ab

(a) Non quidem, ut recte JULIANUS I. 20. ff. de *legg. omnium quæ a majoribus constituta sunt ratio reddi potest*. Forte crederet aliquis totum hunc proceſsum *superstitioni horum temporum acceptum referendum* eſſe. Quotus enim quisque erat qui non *purgatorium* juramentum, ſuper sanctorum reliquiis präſtantum, infinitis ſtipatum miraculis, veri ac falsi indicibus, putaret. Sed, ut ex animi ſententia dicam, non imperat prorsus, ſi Ecclesiasticas cauſas excipias, legibus noſtris *superstitionis*. Et favet noſtræ interpretationi quod neque contra *feminam* aut *impuberem* qui homicidium feciſlet, directa de veritate admitteretur probatio, ceu patet ex IX 2. & XIX. 1. DrBl. OGL. An vero alia ejus rei fingi potest cauſa, quam quod *præſumtio* eſſet *dolo* id ab imbelli & inermi non fuſſe factum: quodque cum de *culpa* tantummodo age- retur, æquitas postularet, ut purgationis beneficium reo cederet. Non tamen hoc valebat ſi vir ingenuus feminam aut impuberem occidiſlet. Sed ingenui, feminæ licet aut impuberis, & servi occiſi dispar etiam valde fuit ratio.

iis discessum fuisse, parum abest, quib pro certo assumere liceat. Ab hoc vero tempore cum nova magnis passibus in orbe Europæo emergere cœpisset rerum facies; necesse erat, ut istius mutationis, quemadmodum in omnem civitatis nostræ statum, ita in jus quoque privatum, & hanc etiam ejus, quæ ad servos spectat particulam insigniores pedetentim se exsererent effectus. Sævitiae in illos ac crudelitatis nemo quidem leges nostras accusaverit. Hac una tantum re in eos erant injuriosæ, quod jumentis fere adsimulatos ingenti nimis intervallo ab ingenuis fecerrent. Ad hanc vero contumeliosam de illis opinionem oppugnandam & mitiorem aliam mentibus insinuandam cuncta jam concurrerant. Religio Christiana cum paganismi tenebris ultra bina jam saecula, aincipiti saepe cum eventu colluctata, caput nunc tandem extulit, & salutari sua doctrina, de æqualitate hominum naturali agnoscenda, de amando proximo, & de fraternitate quædam inter omnes sanctiorem hanc fidem profitentes collenda, prout universim ad gentem nostram mansuetoribus imbuendam moribus, sic in primis ad miseriam servorum levandam, mirifice profuit. Successerant *Expeditiones*, quas vocant *cruciatae*, quæ cum domandæ Regulorum impotentiæ, *prædiis* ac *fundis* æquabilius inter eives *disper-tiendis*, legitimisque hinc *imperii civilis iuriibus latius pro-vehendis*, multiplici via inservirent, *artibus* simul ac *com-merciis* introducendis, *industriæ* excitandæ, & sine qua hæc consistere ac succrescere nequit, *libertati* ad singulos, quoad principis omnium quæstuum, *agriculturae* ratio non obstatet, extendendæ egregie præluserant, & prima qua-
si per Septentrionem sparserant elegantioris *vite* femina,

qua

quæ *Hanseaticarum* dein urbium lucrosis institutis fota, lætius effloruerant. Quibus rebus accidit, ut a *piratica* exercenda sensim desisterent homines; ut exolesceret barbara *bello captos* in servitute detrudendi consuetudo; utque cessarent demum flagitiosæ, quæ antea in celebrioribus emporiis quotannis instituebantur servorum *nundinationes*: quorum igitur multitidine indies decrescente, domini his qui supererant aut ex ancillis suis nascebantur majus statuere adsueverant pretium (a). Increverat inter hæc regiæ potestatis majestas: accesserat Judiciis, cæterisque quæ publicis negotiis præerant personis major auctoritas: & quæ prius multo oblitera squalore jacebat aula, ad splendorem ac magnificentiam coepit componi. Cumque qui in his servitutem serviebant honoratioribus aliquanto ministeriis obnoxii, ad quandam paullatim cum ingenuis juris ac existimationis communionem exsurgerent (b); evenit inde ut eadem humanitatis notio *optimatum* primum *ministris*, mox *vernisi*, dehinc & *vilissimis* quibuslibet *servis* adhaeresceret (c), donec tandem qua de-

(a) FISCHERS *Gesch. der Teutschen Handlung I.* Theil cap. 7. & 9. cfr. *III. KörnBL. UpL. III. KörnBL. SudermL. V. KörnBL. WestmL.*

(b) Vid. supra §. X. p. 36. seqq.

(c) Perbene in hanc rem, ex eorum temporum conditio-ne ISELIN *Gesch. der Menschheit IV.* 8. p. 46. *Der erhabte Wohlstand des freygebohrnen erleichterte sehr oft das Schicksal seines selaven. Selten, niemals wird der mensch für sich allein glücklich und erleuchtet. Das haupt so wenig als die glieder einer Gesellschaft können eine wahre Glückseligkeit genießen, wenn*

delictorum coërcitionem *ingenuis* prorsus exæquarentur. In tanto itaque & tam efficací caussarum ad mitigandum servilis conditionis rigorem concursu, haud mirandum est, multa progressionis earum in legibus desperata reperi vestigia, quæ, principiis supra adductis minutim derogatum fuisse, clarissime demonstrant. Hinc est quod *Jus OGothicum, Vernas*, utpote qui potiori inter servos essent loco, & proprium haberent *peculium*, ipsos ex *capitalibus* reos agendos, & testibus, si id fieri queat, convincendos, eorumque *peculium* trifariam dividendum præcipiunt (a). Eadem Leges, si optimatum quis *Ministeriali*, aut dominus servo suo scelus patrandum mandasset, optionem actori concedunt, utrum eorum, an mandantem, an mandati executorem coram judicio convenire vellet (b). *Jus*

Y

WGöt-

nicht ihr Vergnügen auch die zufriedenheit und die Ruhe derer befördert welche sie umgeben, und welche von ihnen abhängen, vielmehr noch, wenn es solche föret, oder vermindert. Docuit quidem experientia & antiquiorum & recentiorum imo nostrorum temporum, contrariam sæpe viam ingressos dominos, ut quamvis ipsi luxu & opulentia disfluerent, servos tamen suos inhumaniter admodum tractarent: sed eadem experientia teste hæc dominorum immanitas tristissimum plena fuit eventuum & præcipua semper seditionum vel si mavis bellorum servilium causa.

(a) XIII. 2. DrBl. ÖGL. Ån fostra ma vitna, thy at hans bo skal skiptas, ån ban dräper man. XVI ibd. in pr. Nu dräper fostre fräljan man, Havi firi buggit bo finu: Thet skiptis mäl-lum karls ok Kunungx ok råts arva. XLI. um Tbiuptarm. ibd. Nu stiel Bonda fostre, - - Tba gange bans bo til skiptis. - - - Af bans boskipte taki Kununger sin lut ok alli man.

(b) III DrBl. ÖGL. in pr. Then skal til draps taka sum a niggvalle var, ok egb annan, utan Herras visi Manni finum,

W/Gothicum in simili casu actionem dat contra servum, sic tamen, ut huic integrum esset reconventionali actione adversus dominum experiri (a). His recentius *Ius Up-landicum* nullum amplius in qualicunque judiciali causa quoad procedendi formam inter *Ingenuum & Ministerialem* admittit discrimen (b). Ut proinde ambigi nequeat illos sensim ad eam prolatos hominis dignationem, qua in Jure comparere, & ipsi causam pro se dicere possent. Jam ante constitutam saeculo XIII pacem publicam, in solennibus conviviis eandem plane mancipiis ac ingenuis securitatem praestitam fuisse, in confessio est (c). *Jura Norvegica* vim insuper in pace aut judiciali aut Ecclesiastica servis illatam, olim dimidio quam alias majori (d),

dein

allå Bonde Tbræli sinum. Tba mæ taka hvarn sum båldár vil, thán sum visar álla Then sum drop. cfr. IHER Glössar voce *Wisa*.

(a) VIII. 1. SaramBl. medb wilja WGL. *Wifar Midber* sin Svárr huggé ellar súa, ellar take ubámolt, svari then sum gör, ok tali til then sum bonum bôða.

(b) VII. 3. *TbingmBl. UplL*. Hvæt sum Tiðniſto-man bryter i lagb midb bonda, jöki swa ban, sum Bonde jökir bonda.

(c) VII. 1. *MandrBl. WGL*. Tber ári tbry Øöl, ár jammykit skal bôta at Tbræl sum Thíangn: Ait ár Brullóp, annat Gifftárøl, tbridiá ár Árvitb!. cfr supra §. XXI p. 100.

(d) K. Hagen Adelst. GuleTb. Lov. c. 48. *ManbBl. Paa* Træl kan forbrydes Kirkefred, Tingfred og Gildefred om han følger sin Herre til kirke, Ting eller Gildebuus, og han är ditbuden. Thi paa de trende Stæder forlges Ratten for enhver mand til half meere end ellers. Af de bôder, som paa de tre Stæder bør at bôdes for den Uret som görer Træl, tager Trælen selv den tolfte part, men hans Herre Resten &c. PAUS I. c. p. 170.

dein pari, ac si in ingenuum eadem pace utentem admis-
fa fuisset, poena vindicabant (a). Quorum posterius a-
pud nostrates quoque mox post latas pacificatorias istas
Leges invaluisse, conjicere fas est, nulla quamvis diserta
ejus rei ante facta inveniatur mentio; quam servi in *pæna-*
libus cum ingenuis penitus jam essent exæquati. Post-
quam enim, ut supra fusius est expositum, BIRGERUS *Dux*
Ministeriales eodem quo ingenuos jure censendos sanxis-
set (b); nepos ejus Rex BIRGERUS *Magni* filius, cum
Jus *Uplandicum* digerendum curaret, reservato tantum-
modo dominis *jure*, quo semper usi erant, *vitæ & ne-*
cis in sua mancipia, omne quod *ingenuorum & servo-*
rum

(a) K. Hagen *Hagensens FrosteTb.* Lov. III. part c. 56.
paa tre stæder øre alle mend lige fredhellige, nemlig i Kirken,
paa Tinget og udi Gilder. c. 59. Om Mands Træl folger han
til kirke eller til Gilde (samkunda) eller til Ting, da begyn-
der hans belg der hvor skil lander eller strander. End om nogen
flaaer han paa nogen af disse trende stæder da skal der bodes
Bang till Kongen i vurderet Sølv og Eiermanden skal og tage
sin Ret i vurderet Sølv, og den som flaaer Trælen skal staae til
svor for ham, endskoont han slog eller buggede igien; Thi naar
Trælens Eiermond beviser at hin slog først, da skal han have
verdi for sin Træl af ham, om Trælen dør &c. PAUS I. c. p.
p. 55. 56.

(b) Vid. *supra* §. X. p. 37. sqq.

rum classem qua delicta eorumque coercitionem hue usque intercesserat discriben prorsus abolevit (a). Quapropter neque ulla amplius in postea compilatis Legisteriis Sudermannico & Helsingico, ejus occurunt vestigia. Sed his generatim praemissis, ad singulas criminum species earumque poenas proprias considerandas veniendum jam erit.

(a) VI. 9. *ManhBl. UplL.* Ebat ofrâlst folk liuter ållâ góðr, Tba mari sva gilt i botum, sum allir frâlsir: Utban Bon-den ållâr Husfrun, ållâ barn tbera konnu banum nokot gjöra, Hvæt thæt är bâlder i drapum, ållâ farum, mari alt ogilt i al-lum botum. Quanta autem vehementia praesens tum rerum status mitigandam usurrit servorum conditionem, vel inde concludi poterit, quod inter *Ministeriales*, ab hac quidem parte de qua nobis sermo est, *Ingenuis exæquatos*, & ipsa *ruf-stica mancipia* ad ejusdem dignationis consortium evecta, vix dimidium effluxerit sæculum. Prius factum esse, summam rerum moderante BIRGERO Duce, quem, postquam sedecim annis imperio præfuisset, a. 1266, obiisse, satis constat, di-sertis verbis testatur XIV. *DrBl. ÖGL.* Posterius de rusticis servis, jam a. 1295. omnino constitutum fuisse ex *confirmatio-ne Regis BIRGERI Juri Uplandico* præmista evidenter col-ligitur,